

FIGENBLADE, RIDDERKORS OG LIKES

”ET MENINGSLØST BEGREB”

”Vil du elske og ære?” Vi kender alle vielsesritualets spørgsmål og ser måske for vores indre øje det lykkeligt sitrende par og den myndigt udspørgende præst. Ja, mange af os er endda selv blevet spurgt. Men de færreste har sikkert gjort sig begrebsanalytiske overvejelser, da de stod der i kirken og tænkte på den elskede og på kærligheden. Og på stegen og bordplanen. *At elske, det giver ligesom sig selv, men hvad er det egentlig, vi gør, når vi ærer nogen?* Og hvad gør æren ved os?

Ære kan for moderne danskere virke som et støvet begreb, der kun pudses af, når dronningen uddeler ridderkors til samfundets pinger. Eller når mere eller mindre fallerede rockstjerner får æresprisen til *Danish Music Awards*.

Efter 68-oprøret er det blevet svært at tage æren alvorligt som andet end et levn fra en svunden tid. Dengang da adelsmænd udkæmpede livsfarlige dueller til forsvar for deres egen eller familiens anseelse. Som antihierarkiske, globaliserede demokrater vil vi ikke længere dø for ærens skyld, hverken vores egen, vores families eller nationens. Den amerikanske sociolog Peter L. Berger

identificerede allerede i begyndelsen af 1970'erne dette karakteristiske træk ved sin samtid og hævdede, at ære er et meningsløst begreb i den moderne verden.

Vi bruger dog stadig ære i en række faste vendinger, som engang gav mening. Den dårlige chef 'tager æren for' sine medarbejders arbejde, alt imens den gode chef 'sætter en ære i' at anerkende det. Nogle er så heldige at 'komme til ære og værdighed', mens andre med nød og næppe klarer det 'med æren i behold'. Jeg kan 'få æren af' at holde en tale 'til ære for' den garvede professor, og det kan både personligt og professionelt vise sig at være 'al ære værd'. Men jeg kunne også komme til at 'gå nogens ære for nær' og så risikere at blive 'skældt hæder og ære fra'.

Derudover møder vi æren i fiktionens verden, når serier som *Vikings* og *Game of Thrones* tager os med til fjerne universer præget af magtspil og blodige kampe om ære og skam. På det mytiske kontinent Westeros dømmes lederen af den religiøse sekt The Sparrows den unge og smukke dronning Cersei til offentlig bodsgang, da hun indrømmer at have været i seng med sin fætter. Den tidligere så ophøjede dronning må nu vakle kronraget gennem folkemasserne i en fornedrende *walk of shame* omkranset af undersåtter, der sydende og spyttende brøler "skam". Det incestuøse engangsknald får altså ydmygende konsekvenser, alt imens Cerseis yderst skændige affære med sin egen bror, Jaime Lannister, fungerer som narrativ drivkraft bag hele *Game of Thrones*.

Den klassiske filmhelt er den ærefrygtindgydende,

handlekraftige mand, der uselvisk ofrer sig for sagen. Det er Daniel Craig som James Bond, der formår at blive pisket af Mads Mikkelsens Le Chiffre uden stortudende at udlevere kodeordet og dermed overlever med æren intakt.

Antihelten, derimod, er det æreløse fjumrehoved i skikkelse af Frank fra tv-serien *Klovn*. I sin febrilske jagt på anerkendelse sætter Frank altid sig selv først og forsøger på den mest uheroiske måde at opnå heltestatus, men ender gang på gang i vanærende situationer. Som da han i iver efter at imponere to unge badenymfer brænder sig på en brandmand og må have sit glødende underliv overhældt med vineddike. Skam få den, der ikke kender sin begrænsning.

Ulykkeligvis konfronteres vi af og til i nyhederne med, hvilke drabelige konsekvenser tab af ære i virkeligheden kan få. I 2016 lød overskriften således: ”Pakistans Kim Kardashian myrdet efter Facebook-opdatering”. Bagved gemte sig en tragisk fortælling om den 26-årige, pakistanske internetstjerne Qandeel Baloch, der var blevet kvalt af sin egen bror i et såkaldt æresdrab, fordi hun på Facebook havde postet et vovet billede af sig selv og bekendt sig som feminist. Hendes handling krænkede familiens ære, der måtte genoprejses ved kvælning.

Historien om Baloch peger på den indflydelse som dobbeltheden af ære og skam har på traditionelle, muslimske samfund, hvor forestillingen om kvindens ærbarhed er afgørende for den sociale sammenhængskraft

og årsag til social kontrol. Samme normer spiller også en rolle i muslimske minoritetsmiljøer i Danmark.

Da Akhtar Abbas skød sin søster, den 18-årige, dansk-pakistanske Ghazala Khan, foran Slagelse Banegård den 23. september 2005, var det, fordi hun ifølge sin familie havde valgt en upassende ægtemand og giftet sig uden dens tilladelse. Hendes far beordrede hende derfor dræbt.

Endelig overlever æren, når vi skal finde et sprog for livets store overgange; ikke bare i vielsesritualet, men også i form af æresporte, når vi viser vores kære 'den sidste ære' og i begravelsesannoncer højtideligt erklærer 'æret være hans minde'. *I de situationer, hvor vi mangler ord, griber vi tilbage til gammeldags vendinger fra dengang, da ære endnu havde en central rolle at spille.* Både i vores ordforråd og i vores måde at forstå og forklare verden på. Da præsten spurgte mig, om jeg ville ære min kommende mand, genkendte jeg vendingen, men min opdragelse i 90'ernes middelklasse domineret af skamløshed og ironi havde ikke klædt mig på til at forstå spørgsmålet.

MENNESKET JAGTER LIKES

Vi bebor altså et tilsyneladende æreløst samfund. Det bekræfter antropolog Dennis Nørmark i en kronik i Politiken fra den 18. december 2015 under overskriften "Vi er æresløse som jihadisterne påstår – og heldigvis for det!" Her bekender Nørmark sig til det skamløse, vestlige samfund med "vores materialisme, vores individualisme, vores iskolde bureaukrati, vores porno, vores seksuelle

promiskuitet, vores børnehaver, vores platte popkultur, vores æreløshed, vores ateisme, vores kastrerede mænd, vores selvrealisering og vores ironi”. Nørmark fremhæver især individualismen som kendetegn for et samfund, der har gjort op med æren som normgivende instans, og som ikke tillægger familien, naboen eller klanen nogen væsentlig funktion som rammesætning for livet.

Spørgsmålet er så, om Berger og Nørmark har ret i, at vi har haft held med at rive os løs af indskrænkende æresforestillinger og nu formår at leve i lykkelig, individualiseret skamløshed. Og giver det så overhovedet stadig mening at sige ja til at ære sin ægtefælle?

Som moderne mennesker opfatter vi ikke længere et traditionelt begreb om ære som en forpligtende social norm. Vi bilder os ind at kunne bryde den sociale arv og skabe vores liv uafhængigt af vores families ære eller vanære. Alligevel lever det træk ved menneskelivet, som æren har indkredset i årtusinder, videre under dæknævne som anerkendelse, anseelse, værdighed og respekt.

På det eksistentielle plan udtrykker ord som 'ære' og 'skam', at vi mennesker lever i et spejlkabinet, hvor vi til stadighed reflekterer over os selv og bliver genstand for andres vurderende blikke. Vi lever ikke umiddelbart og ureflekteret, sådan som spædbørn og dyr gør det. At min spæde søn tisser på lægen under en undersøgelse, gør allerhøjest hans mor forlegen. Babyer kan ikke tabe ansigt.

Men efterhånden som vi vokser og civiliseres ind i en bestemt kultur, bliver vi i stand til på godt og ondt at betragte os selv udefra og dømme vores og andres opførsel

ud fra en række tillærte kulturelle normer. Vi udvikler en bevidsthed om at blive betragtet af andre mennesker, og vores selvforståelse påvirkes af andres bedømmelse af os. Som et relationelt væsen formes jeg af forhold, til mig selv og til mennesker omkring mig, hvor ære og skam udveksles både på det eksistentielle, indre plan og på det ydre, samfundsmæssige plan.

Ude i samfundet fungerer tildelingen af ære eller anerkendelse og skam som en social grænsevogter, der definerer adgangskriterierne til forskellige samfundsgrupper og understøtter deres sociale spilleregler. Hvis jeg får æren af at blive indlemmet i Odd Fellow-logen, i en lukket Facebookgruppe for nybagte mødre med kolikbørn eller i den lokale badmintonklub, er det tegn på, at loge-søstrene, de andre spædbarnsramte eller min mixed double-partner betragter mig som en pålidelig holdspiller. De regner med, at jeg er i stand til at følge gruppens normer for acceptabel adfærd og for eksempel ved, at det er vanærende at diskutere brystbetændelse i en badmintonklub.

Men kriterierne for ære og skam ændrer sig i historiens løb. Man kan ikke på baggrund af samme indsats gøre sig fortjent til ære og anerkendelse ved et symposium i det gamle Grækenland, ved en ridderturnering i middelalderens stændersamfund og til en valgfest hos Alternativet i 2010'ernes københavnske kreative klasse.

Den oldgræske filosof Platon lader i en af sine dialoger aristokraten Faidros slænge sig på divaneseren til en fest hos tragediedigteren Agathon og høste rosende ord

for en filosofisk udredning af homoseksuel kærlighed, der ville have kostet ham udskamning og sandsynligvis også hovedet blandt middelalderens omrejsende riddere. Deres ophøjede idealer om maskulin styrke, som de især forbandt med evnen til at flænse en modstander eller ramme en ring med en lanse, ville til gengæld vække hånlatter hos Alternativets partisoldater, der ifølge partiprogrammet arbejder for ”at sikre ligestilling på tværs af forskellige kropslige, kønnede og seksuelle identiteter”.

Så når du gerne vil have likes for dine feriebilleder, for dine dårlige jokes og for dit eksamensresultat, afslører du dig som et selvreflekterende væsen. Som et menneske.

For at forstå dette eksistentielle vilkår, der bestemmer vores liv med hinanden og gør os til likehunters på de sociale medier, må vi begynde med Adam og Eva.

ADAM OG EVAS SKAM

Det er en hjørnesten i alle de tre monoteistiske religioner, jødedom, kristendom og islam, at den eneste ene Gud brugte sig selv som forbillede, da han skabte mennesket. I den kristne skabelsesberetning hedder det: ”Gud skabte mennesket i sit billede; i Guds billede skabte han det, som mand og kvinde skabte han dem”.

Som skabt i Guds billede har mennesket del i hans ære eller herlighed. Og fordi alle mennesker er skabt af Gud, er alle mennesker i udgangspunktet ligestillede, fordi de er lige ærefulde eller værdige. Denne forestilling har sat sig dybe spor i den vestlige forståelse af mennesket og ligger for eksempel til grund for påstanden om